

УДК 378.018.46 (045)

ББК Ч 449 Д 318

Н.І. Демченко
доцент кафедри педагогіки та
психології професійної освіти НАУ,
м.Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ПІДСИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Ключові слова: професійна освіта, післядипломна професійна освіта, андрагогіка, мотивація до навчання, соціальні-професійні компетенції.

Вступ

Сучасна епоха характеризується потужним розвитком ринкових економічних відносин у всіх країнах, ускладненням, поглибленням соціальних процесів (соціальне розшарування суспільства, посилення боротьби не тільки великих, але і малих соціальних груп за свої права), посиленням боротьби у сфері філософських та релігійних ідей, загостренням проблем у моральному та культурному житті, підвищенням ролі особистісних прагнень людини, появою і потужним розвитком нових напрямків у науці і техніці. Все це можна охарактеризувати як революційні перетворення у сфері різних технологій - соціально-економічних, ідейно-політичних, інформаційних, побутових.

Тому теперішній час - час глобалізації (тобто проникнення в усі сфери життя) технологій, вимагає від кожного з нас оперативної та ефективної адаптації до нових умов існування, прискореного оволодіння новими знаннями.

У зв'язку з цим в останні роки різко підвищилася роль освіти в житті кожної окремої людини і всього людства в цілому. Навчання впродовж усього життя як єдино можливий у сучасних умовах спосіб життєдіяльності людини - необхідна передумова та умова для ефективної діяльності у всіх сферах суспільного і особистого буття, а також для поступального розвитку людського суспільства.

Однак для виконання зазначених завдань потрібне утворення освіти іншої якості, ніж раніше. Відходить у минуле уявлення про освіту як про відносно

нетривалий і закінчений процес на початку життя людини, здійснений ним у жорстких умовах досить закритої системи, що функціонує як частина державного механізму в інтересах держави та даної суспільної формації. Стають все більш очевидними обмеженість і недостатня ефективність тих форм і засобів навчання, які були розроблені раніше. Для вирішення завдань, поставлених сучасним життям необхідні нові теоретичні підстави і інші прийоми навчання. Ось чому пошук найбільш ефективних та оптимальних в конкретних історичних умовах форм і видів навчання, а також вирішення практичних завдань по їх засвоєнню стають одним з найважливіших факторів, що сприяють розвитку всієї освітньої сфери.

Виклад основного матеріалу

Освіта – складова частина і одночасно продукт соціалізації. Освіта стоїть на фундаменті навчання, яке відбувається в ході соціалізації. Його відмінність від процесів спонтанного навчання полягає в цілеспрямованому і прискореному розвитку тих або інших здібностей людини завдяки педагогічно організованій передачі накопиченої людьми культури, тобто правил поведінки, мислення, знань і технологій (способів і знарядь діяльності), від покоління до покоління.

Мета освіти – внести бажані зміни у досвід, розуміння (образ мислення) і поведінку (спосіб життя) людей, які навчаються. У освіті об'єднуються навчання і виховання, що забезпечують готовність особистості до виконання соціальних і професійних ролей.

Розвиток особистості відбувається в процесі безперервної освіти (дошкільна, загальна, професійна і післядипломна). Мета безперервної освіти – становлення і розвиток особистості в періоди як її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту і стабілізації життєвих сил і здібностей, так і старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації функцій і можливостей, які втрачаються.

Завдання професійно-пізнавальної і професійно-практичної підготовки в структурі змісту освіти відображає система відповідних спеціальностей знань,

умінь і навиків. Цей блок в значній мірі визначає професійний розвиток і професійне виховання. Перше - оскільки розвиває, зокрема, професійне мислення, професійну пам'ять, специфічні механізми психомоторики. Друге - формує цілий ряд професійно-етичних, професійно-комунікативних, професійно-естетичних, професійно-фізичних якостей особистості фахівця.

Аналіз професійних функцій фахівців показує, що такі якості, як комунікативність, відповідальність, рефлексія, працездатність, здібність до співпраці і кооперації, професійна самостійність, ініціативність, наднормативна професійна активність та інше є дуже актуальними на сучасному ринку праці. Формування окремих особистісно- професійних значимих якостей відбувається вже в процесі соціалізації особистості, інші розвиваються в ході професійної освіти, треті отримуються в процесі професіоналізації.

Основою, об'єднуючою професійні і освітні стандарти, мають бути єдині вимоги до інтеграційних соціально-професійних конструктів: компетентностям, компетенціям і метапрофесійним якостям працівника по кожній професії, спеціальності, напряму.

У психолого-педагогічних дослідженнях компетентність розглядається неоднозначно: як міра сформованості суспільно-практичного досвіду суб'єкта, адекватність реалізації посадових вимог, рівень можливості навчання спеціальним і індивідуальним формам активності. Різні трактування компетентності обумовлені перш за все особливостями структури діяльності фахівців різних професійних галузей, а також різноманітністю теоретичних підходів дослідників. Базовою характеристикою даного поняття залишається міра сформованості у фахівця єдиного комплексу знань, навиків, умінь, досвіду, що забезпечує виконання професійної діяльності (Н.Ф. Тализіна, Р.К. Шакуров, О.І. Щербаков та ін.).

Спираючись на дослідження Е.Ф.Зеєра, Г.М.Павлової, Е.Е.Симанюк, під компетентністю в освітньому процесі розуміємо не інформованість людини, яка навчається, а вміння її вирішувати проблеми в різних сферах. Виходячи з цього виділяють наступні види компетентностей:

- компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності, заснована на засвоєнні способів придбання знань з різних джерел інформації;
- компетентність у сфері цивільно-суспільної діяльності (виконання ролі громадянина, виборця, споживача);
- компетентність у сфері соціально-трудової діяльності (уміння аналізувати ситуацію на ринку праці, оцінювати власні професійні можливості, орієнтуватися в нормах та етиці трудових взаємин, навички самоорганізації);
- компетентність в побутовій сфері (включаючи аспекти власного здоров'я, родинного побуту та ін.);
- компетентність у культурній сфері та сфері дозвілля (вибір шляхів та засобів використання вільного часу, які культурно і духовно збагачують особистість).

Поняття "компетенція" виступає як центральне поняття модернізації змісту освіти, оскільки об'єднує в собі інтелектуальну складову результату освіти, інтегрує близькоспоріднені уміння і знання, що відносяться до широких сфер культури і діяльності. Компетентний підхід до освіти не заперечує необхідності формування освітньої бази (компетентності), йдеться про компетенції як інтегральному результату даного процесу.

Особливість педагогічних цілей по розвитку компетенцій полягає в тому, що вони формуються не у вигляді дій викладача, а з точки зору результатів діяльності людини, яка навчається, тобто її просування і розвитку в процесі засвоєння певного соціального досвіду.

А.В. Хуторський виділяє сім загальноосвітніх ключових компетенцій: ціннісно-сміслову, загальнокультурну, навчально-пізнавальну, інформаційну, комунікативну, соціально-трудова компетенцію особистісного самоудосконалення. Автор відзначає, що їх зміст не входить в протиріччя зі змістом ключових компетенцій, які визначила Рада Європи.

Ціннісно-смістова компетенція пов'язана з ціннісними орієнтирами учня, його здатністю бачити і розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, уміти вибирати цільові і смислові установки для своїх дій і вчинків, приймати

рішення. Дана компетенція сприяє самовизначенню, яка формується в ситуаціях навчальної діяльності, визначаючи його індивідуальну освітню траєкторію і програму життєдіяльності в цілому.

Загальнокультурна компетенція включає обізнаність про особливості національної і загальнолюдської культури, духовно-етичні основи життя людини, окремих народів, культурологічні основи родинних, соціальних, суспільних явищ і традицій, компетенції в побутовій і культурно-дозвільній сфері, освоєння людиною наукової картини світу.

Навчально-пізнавальна компетенція характеризується сукупністю компетенцій у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що включає елементи логічної, методологічної, загальнонаукової діяльності. До них відносяться знання і уміння організації цілеполягання, планування, аналізу, рефлексії, самооцінки навчально-пізнавальної діяльності. По відношенню до об'єктів, які вивчають, людина опановує креативними навиками продуктивної діяльності, прийомами дій в нестандартних ситуаціях, евристичними методами вирішення проблем. В рамках даної компетенції визначаються вимоги відповідної функціональної письменності: уміння відрізнити факти від домислів, володіння вимірювальними навиками, використання статистичних і інших методів пізнання.

Інформаційна компетенція формується за допомогою реальних об'єктів (телевізор, телефон, комп'ютер та ін.) і інформаційних технологій (аудио- і відеозапис, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет). У її структуру входять уміння і навички людини по відношенню до інформації, що міститься в навчальних дисциплінах і навколишньому світі: самостійно шукати, аналізувати і відбирати інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати і передавати її.

Комунікативна компетенція включає наступні компоненти:

- знання в області комунікативних дисциплін (володіння необхідними мовами, знання в області педагогіки і психології, конфліктології, логіки, риторики, культури мови та ін.);

- комунікативні і організаторські здібності (уміння чітко і швидко встановлювати ділові контакти, проявляти ініціативу, активно взаємодіяти в спільній діяльності з оточуючими людьми);

- здібність до самоконтролю (уміння регулювати свою поведінку і поведінку співбесідника, моделювати співбесідника, знаходити продуктивні засоби реагування в конфліктних ситуаціях, ініціювати сприятливий психологічний клімат, прогнозувати розвиток міжсуб'єктних стосунків);

- культура вербальної і невербальної взаємодії (володіння технікою мови, риторичними прийомами, технікою аргументації і ведення суперечки, дотримання професійно-педагогічного етикету, доцільне використання понятійного апарату, дотримання мовної дисципліни, використання невербальних засобів). І

Соціально-трудова компетенція характеризується володінням знаннями і досвідом у сфері цивільно-суспільної діяльності (виконання ролі громадянина, виборця та ін.), в соціально трудовій сфері (права споживача, покупця, клієнта, виробника), у сфері родинних стосунків і обов'язків, в питаннях економіки і права, в області професійного самовизначення. У дану компетенцію входить уміння аналізувати ситуацію на ринку праці, діяти відповідно до особистої і суспільної вигоди, володіти етикою трудових і цивільних взаємин.

Компетенція особистісного самовдосконалення направлена на освоєння засобів фізичного, духовного і інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції і самопідтримки. Людина опановує засоби діяльності у власних інтересах на основі своїх можливостей, що виражається в розвитку необхідних сучасній людині особистісних якостей, формуванні психологічної письменності, культури мислення і поведінки. Вміст даної компетенції складають правила особистої гігієни, турбота про власне здоров'я, статева письменність, внутрішня екологічна культура, правила безпечної життєдіяльності.

Особливості післядипломної професійної освіти дорослих, на наш погляд, надає більш широкі можливості, по-перше, для успішної навчальної діяльності

і, по-друге, для розвитку особистості як учнів, які навчаються, так і для тих, що також дуже важливо, що навчають.

Цілі навчання дорослих, як правило, конкретні, чіткі, тісно пов'язані з певними соціально-психологічними, професійними, побутовими, особистісними проблемами, або чинниками, або умовами, з досить ясними уявленнями про подальше використання отриманих знань, умінь, навиків і якостей.

Умови навчання дорослих, як правило, жорстко детерміновані тимчасовими, просторовими, побутовими, професійними (у працюючих людей) і соціальними чинниками, які можуть сприяти навчанню, але в більшості випадків істотно ускладнюють навчальну діяльність тих, хто вчиться. Як правило, навчання дорослих відбувається в умовах короткочасних періодів інтенсивного навчання.

Прагнення дорослої людини до продовження освіти залежить від поєднання цілого ряду дій - макро і мікросередовища, з одного боку, і внутрішніх потреб особистості з іншого. З врахуванням вищесказаного у формуванні мотивації навчання дорослого можна виділити два підходи: 1) ініціація і розвиток навчальної активності дорослого безпосередньо в процесі його додаткової професійної освіти; 2) мотивації дорослих, які навчаються, з використанням суспільних ресурсів і стимулів (морально-психологічне забезпечення неперервної самоосвіти людини, кар'єрного стимулювання і т.п.). Все це доводить особливості та специфіку процесу навчання дорослої людини:

- вона усвідомлює себе усе більш самостійною, саморегулюємою особою;
- вона накопичує все більший запас життєвого (побутового, професійного, соціального) досвіду, який стає важливим джерелом навчання його самого і його колег;
- її готовність до навчання (мотивація) визначається прагненням за допомогою навчальної діяльності вирішити свої життєво важливі проблеми і досягти конкретні цілі;

- вона прагне до невідкладної реалізації отриманих знань, умінь, навиків.

Вибір форм і методів здійснення післядипломного навчання обумовлюється метою і завданнями даного процесу. Основними напрямками здійснення післядипломної освіти є: підвищення професійної кваліфікації на даному освітньо-кваліфікаційному рівні; оволодіння новим (вищим) освітньо-кваліфікаційним рівнем; оволодіння професією паралельно з іншою освітою (додаткова освіта студентів, які бажають отримати другу кваліфікацію); перекваліфікація спеціалістів з вищою освітою; оволодіння додатковими спеціалізаціями; формування науково-педагогічних кадрів (навчання в магістратурі, аспірантурі, докторантурі); самоосвіта.

Висновки

Завдання післядипломної освіти полягає у задоволенні потреб в оволодінні новими знаннями про певну професійну діяльність враховуючи передовий вітчизняний і зарубіжний досвід.

Аналіз результатів наукових досліджень, практики післядипломної освіти дозволяє зробити такі висновки:

- потреба в підвищенні кваліфікації і в перепідготовці спеціалістів для будь-якої професійної діяльності вимагає здійснення даного процесу у системі неперервної професійної освіти;
- потребує розвитку теоретична база даного процесу і науково-методичне його забезпечення;
- післядипломна освіта має сприяти оволодінню відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, підвищенню професіоналізму, розширенню спектру спеціалізацій спеціалістів;
- вона має функціонувати на основі принципу конкуренції між закладами, які здійснюють професійну перепідготовку і підвищення кваліфікації;
- зміст і форми післядипломної освіти мають носити випереджувальний та інноваційний характер, враховувати запити і побажання замовника, особливості

даного регіону, задовольняти вимоги осіб, організацій і служб, відповідати запитам клієнтів.

Література

1. *Анциферова Л.И.* Психологические закономерности развития личности взрослого человека и проблема непрерывного образования.// Психологический журнал. -1980. –Т.1. - №2.
2. *Зеер Э.Ф.* Психология профессионального образования. – М.: «Академия», 2009. – 384 с.
3. *Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э.* Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. М.: Московский психолого-социальный институт, 2005ю – 216 с.
4. *Змеев С.И.* Технология обучения взрослых. – М.: «Академия», 2002. – 128 с.
5. *Калюткин Ю.Н.* психология обучения взрослых. – М., 1985

Анотація

Демченко Н.І. Особливості післядипломної професійної освіти як підсистеми неперервної освіти дорослих. - Стаття.

Здійснено теоретичний аналіз проблеми післядипломної професійної освіти дорослих. Визначено особливості змісту та форм післядипломної освіти дорослих. Проаналізовано взаємозв'язки в системі неперервної освіти.

Анотация

Демченко Н.И. особенности последипломного профессионального образования как подсистемы непрерывного образования взрослых. – Статья.

Осуществлен теоретический анализ проблемы последипломного профессионального образования взрослых. Определены особенности содержания и форм последипломного профессионального образования взрослых. Проанализированы взаимосвязи в системе непрерывного образования.

Abstract

Demchenko N.I. Features of poslediplomnogo trade education as subsystems of continuous education of adults. Article.

The theoretical analysis of problem of poslediplomnogo trade education of adults is carried out. The features of maintenance and forms of poslediplomnogo trade education of adults are certain. Analysed intercommunication in the system of continuous education.

Реєстраційна форма учасника

Прізвище, ім'я, по батькові Демченко Наталія Іванівна

Місце роботи Національний авіаційний університет

Посада доцент кафедри педагогіки та психології професійної освіти

Адреса для листування 02156 м.Київ, вул.Мілютенко 30/12, кв. 174

Телефон 067 501 21 94

Я планую: подати статтю до збірників матеріалів конференції – так

Взяти участь у обговоренні (до 5 хв.) - так

Тема доповіді особливості післядипломної професійної освіти як підсистеми неперервної освіти дорослих

Секція психолого-педагогічні засади впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання і виховання студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації в контексті Болонського процесу.

Потреба в житті - ні